

STANDPUNT OPLEIDINGSACCREDITATIE VERSUS INSTELLINGSACCREDITATIE

1. INLEIDING

Sinds het structuurdecreet van 2003 worden alle opleidingen in Vlaanderen geaccrediteerd door de NVAO. De accreditatie gebeurt op basis van de rapporten van de visitatiecommissies, ingericht door VLIR en VLHORA. Sinds enige tijd circuleert het idee om over te schakelen van een opleidingsaccreditatie naar een instellingsaccreditatie.

VVS heeft zich altijd ingezet voor een goede onderwijskwaliteit in het Vlaamse hoger onderwijs. Om die reden was VVS in het verleden een grote voorstander van opleidingsaccreditatie, aangezien deze kwaliteitsbevorderend werkt. Daarom vindt VVS het belangrijk te reageren op de toenemende vraag naar instellingsaccreditatie.

2. WAT IS ACCREDITATIE?

De kwaliteitszorg van het Vlaamse hoger onderwijs bestaat uit drie niveaus. Ten eerste is er de interne kwaliteitsbewaking, die hoofdzakelijk gericht is op het evalueren van opleidingsonderdelen en lesgevers. Vervolgens zijn er de visitatiecommissies, georganiseerd door VLIR en VLHORA. Naar aanleiding van deze externe doorlichting schrijft de betrokken opleiding een zelfevaluatierapport, als input voor de commissie. De commissie bestaat uit experts van buiten de opleiding en de instelling en één student. Deze commissie publiceert op het einde van haar werk een rapport over de kwaliteit van de gevisitieerde opleiding

Sinds het structuurdecreet van 2003 is er ten derde de accreditatie. Accreditatie, in Vlaanderen en Nederland georganiseerd door de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie, is *“een proces waarbij op regelmatige basis een integraal eindoordeel wordt gevormd door een externe, onafhankelijke en gezaghebbende instantie, om na te gaan of een bepaalde opleiding voldoet aan vooraf vastgelegde minimale kwaliteitseisen”*. Bij een positief besluit wordt een opleiding beloond met een ‘keurmerk’ of een ‘accreditatie’ als bewijs van de nodige kwaliteit. Wanneer een opleiding na een negatief eindoordeel niet geaccrediteerd wordt, dan moet de instelling de opleiding finaal schrappen. De instelling kan echter na een negatief accreditatiebesluit een tijdelijke erkenning bij de Vlaamse Regering aanvragen voor maximum drie jaar. Bij de aanvraag voor tijdelijke erkenning moet de instelling een gedetailleerd verbeterplan opnemen om de onderwijskwaliteit tot een aanvaardbaar niveau te brengen. De Vlaamse Regering wint in deze procedure het advies in van de Erkenningscommissie¹.

Het is evident dat in dit accreditatiemodel de opleiding zelf de geaccrediteerde eenheid is. VVS heeft deze keuze van in het begin gesteund en verdedigd.

3. DE VRAAG NAAR INSTELLINGSACCREDITATIE

De voorbije maanden zijn er langs formele en informele weg belangrijke signalen dat een aantal actoren in het hoger onderwijs overtuigd zijn van een overstap van opleidingsaccreditatie naar instellingsaccreditatie. De belangrijkste aanwijzing is de visietekst van de werkgroep onderwijs van de VLIR. De nota, die vanuit een sterk bedrijfseconomisch standpunt een totaalvisie op de toekomst van hoger onderwijs schetst, stelt dat de keuze voor een instellingsaccreditatie en instellingsreview toe laat om de werkzaamheden van een accreditatieorganisatie te plaatsen op meta-niveau en in een ruimer Europees kader. De NVAO zou zich hoofdzakelijk moeten richten op de procedurele luik, terwijl andere actoren (lees : de instellingen) zich over de inhoudelijke dimensie van het proces zouden buigen. Een belangrijk argument voor deze piste is kostenbesparing, aangezien het huidige visitatie -en accreditatiestelsel veel energie en middelen zou vergen.

Concreet kunnen we de volgende scenario's bedenken:

In een minimaal scenario wordt enkel de accreditatie, het derde niveau, van de opleiding naar de instelling verschoven: de NVAO zou enkel nog onderzoeken of instellingen een accreditatie kunnen krijgen. De andere niveaus, de interne kwaliteitszorg en de opleidingsvisitatie zouden blijven bestaan. Op die manier kan de NVAO de input van de opleidingsvisitaties blijven gebruiken om een algemeen oordeel te vellen over instelling.

¹ De erkenningscommissie is een commissie van onafhankelijke experts die de Vlaamse Regering adviseert over o.a. de tijdelijke erkenning van negatief geaccrediteerde opleidingen en de macrodoelmatigheid van nieuwe opleidingen.

In dit tweede scenario ziet de Vlaamse kwaliteitszorg er als volgt uit: (1) een intern kwaliteitszorgsysteem dat de kwaliteit van de opleidingen garandeert, (2) een visitatie van de instelling en (3) een instellingsaccreditatie. Concreet betekent dit dat externe panels enkel op instellingsniveaus de onderwijskwaliteit zouden controleren. De controle van de opleidingskwaliteit zou dan door het interne stelsel van kwaliteitszorg gebeuren. Op die manier kan een externe controle (de instellingsvisitatie met de daaraan gekoppelde accreditatie) de opleidingskwaliteit enkel indirect benaderen, via de controle op de interne kwaliteitszorg.

4. HOUD VISITATIE EN ACCREDITATIE OP OPLEIDINGSNIVEAU

In de lijn van het streven naar een zo kwaliteitsvol mogelijk onderwijs, is VVS van bij het begin voorstander geweest van accreditatie. Accreditatie heeft namelijk duidelijk een positieve invloed op onderwijskwaliteit. In het standpunt van mei 2002 stelde VVS dat er vier grote voordelen aan accreditatie verbonden zijn:

- Accreditatie zorgt voor kwaliteitsgarantie: een geaccrediteerde opleiding voldoet aan minimale kwaliteitseisen.
- Accreditatie werkt kwaliteitsbevorderend: de onzekerheid over het al of niet verwerven van een accreditatie zal een stimulans worden om de kwaliteit van het aangeboden onderwijs steeds te bewaken en te verbeteren.
- Transparantie en vergelijkbaarheid zijn een belangrijk onderdeel van accreditatie: studenten kunnen meer bewust en op objectieve basis een studiekeuze maken. Voor VVS mag dit echter gaan aanleiding geven tot ranking, het gaat enkel om de toetsing van basiskwaliteit.
- Accreditatie kan internationale studentenmobiliteit te goede komen aangezien instellingen een duidelijk beeld krijgen van de vooropleiding van de studenten in andere instellingen. Daarnaast kan de wederzijdse erkenning van opleidingen uit andere landen de mobiliteit van afgestudeerden ten goede komen.

VVS zag en ziet deze voordelen enkel in een systeem van opleidingsaccreditatie. VVS heeft dan ook van in het begin gepleit voor een opleidingsaccreditatie. VVS zag geen nut in instellingsaccreditatie.

In wat volgt vergelijken we de instellingsaccreditatie en -visitatie met het bestaande systeem van opleidingsaccreditatie en -visitatie.

- Het opleidingsniveau is het beste niveau om kwaliteitscontrole op uit te voeren. Onderwijskwaliteit gaat over kwaliteit van lesgevers, werkvormen, examen –en evaluatievormen, de opbouw van het curriculum, stage, thesisbegeleiding en zo verder. Deze situeren zich allemaal op het opleidingsniveau. Dit opleidingsniveau moet dan ook zo zuiver mogelijk getoetst kunnen worden. Dit gebeurt het best door een extern panel. De objectiviteit van de interne kwaliteitszorg is daarentegen onvoldoende gewaarborgd, ze is zelfs structureel gebrekkig: de deelnemers aan het intern kwaliteitsproces hebben reële belangen, gekoppeld aan de opleiding zoals een loon, een toekomstige benoeming, de opbrengst van een opleidingsonderdeel voor de vakgroep of de goede naam van de opleiding. Deze belangen kunnen eerlijke kwaliteitszorg belemmeren. Men kan er dus niet van uit gaan dat een intern kwaliteitszorgsysteem van een instelling dat op papier perfect georganiseerd is, ook in de feiten voldoende de onderwijskwaliteit bewaakt. Er is dus een externe controle nodig op opleidingsniveau.
- Instellingen zijn geen homogene entiteiten: een instelling is een verzameling van faculteiten of departementen met een eigen cultuur en specificiteit. Dit betekent automatisch dat de onderwijskwaliteit niet overal dezelfde is. Een instellingsaccreditatie is dus helemaal niet geschikt om opleidingskwaliteit te meten, laat staan te waarborgen. Integendeel zou een instellingsaccreditatie vooral kijken naar de gemiddelde onderwijskwaliteit, waarbij de excellente opleidingen de slechte zouden compenseren. Dat is voor VVS onaanvaardbaar. Elke student heeft recht op een kwaliteitsvolle opleiding en elke opleiding moet streven naar de allerhoogst kwaliteit.
- In het systeem van instellingsreview zou de NVAO de opleidingskwaliteit enkel nog onrechtstreeks kunnen toetsen, via de doorlichting van de interne kwaliteitszorg van een instelling. Deze onrechtstreekse controle is echter zeer gebrekkig. Het is ten eerste moeilijk om te toetsen of een systeem van interne kwaliteitszorg dat op papier goed ineens steekt ook in de praktijk in alle faculteiten/departementen/opleidingen deftig functioneert. Ten tweede staat een goed systeem van interne kwaliteitszorg niet gelijk aan een goede onderwijskwaliteit in iedere opleiding van de instelling.
- De opleidingsvisitatie –en accreditatie zijn een belangrijke impuls voor de kwaliteitsverhoging van een opleiding: door de onzekerheid van de accreditatie en door de vergelijking die de visitatiecommissie tussen de opleidingen van verschillende instellingen maakt, is de opleiding veel meer vatbaar voor zelfkritiek en veranderingen. In het verleden is bijvoorbeeld gebleken dat opleidingen in de aanloop naar de visitatie en accreditatie hun opleidingsprogramma doorlichten en waar nodig remediëren, anticiperend op de kritieken van de visitatiecommissie. Meer specifiek zorgt de nakende

opleidingsvisitatie er voor dat docenten veel meer vatbaar zijn voor opmerkingen en suggesties van de studentenvertegenwoordigers. Opleidingsvisitatie –en accreditatie zijn dus een cruciale schakel in de kwaliteitsbevordering van het Vlaamse hoger onderwijs. Geen enkele interne controle zal deze functie van de opleidingsvisitatie –en accreditatie kunnen benaderen. Bij instellingsaccreditatie is het veel minder denkbaar dat de NVAO een instelling niet zal accrediteren, gezien de immense maatschappelijke repercussies van de sluiting van een hele instelling. Opdat geen ganse instellingen zouden verdwijnen zou men eventueel terug kunnen overschakelen op opleidingsaccreditatie om slechts opleidingen te laten verdwijnen. Maar de kans is bijzonder groot dat het accreditatieproces in geval van instellingsaccreditatie veel minder serieus zal genomen worden.

- De bestaande systemen van interne kwaliteitszorg zijn er in geen geval op voorzien om de kwaliteit van een opleiding op zijn geheel te garanderen : zij zijn hoofdzakelijk gericht op de kwaliteit van de individuele opleidingsonderdelen en de kwaliteit van de lesgever. De opbouw van de opleiding zelf is zelden het onderwerp van een serieuze interne kwaliteitstoets. Er is dus een blijvende nood aan een opleidingsbrede doorlichting in de aard van de bestaande opleidingsvisitaties. Het argument van de kostenefficiëntie is dan ook voor een groot stuk niet terecht aangezien het meer een verschuiving dan een vermindering van last en kosten zal betekenen.
- Kostenefficiëntie is voor VVS geen argument om het bestaande systeem van opleidingsvisitatie –en accreditatie af te schaffen. De kwaliteit van onze opleidingen is van cruciaal belang, en kost dus geld. Er kan echter gezocht worden naar mogelijkheden om binnen het bestaande systeem kosten te besparen, zolang dat dit geen enkel effect heeft op de kwaliteit van de accreditatie.
- Het is geen goed idee om te tornen aan de opleidingsvisitatie –en accreditatie op een moment dat de aandacht voor onderwijs zwaar onder druk staat. Het is gekend dat onderwijs binnen de universiteiten vaak de duimen moet leggen tegen onderzoek. Dit zal versterkt worden door het nieuwe financieringssysteem, dat een onderzoeksluik van 45% voor de basisfinanciering van de universiteiten voorziet, waarvan een belangrijk deel resultaatsindicatoren zijn. Deze indicatoren zullen het aandacht van onderzoek verder versterken. Dit is problematisch aangezien het niet gaat om extra middelen voor onderzoek, maar minder voor onderwijs! Met het nieuwe financieringsmechanisme komt er een diplomabonus en in de hogere jaren een outputfinanciering. De resultaatsgerichtheid kan de onderwijskwaliteit verder onder druk zetten, aangezien instellingen direct financieel belang bij hebben dat hun studenten slagen.
- Op een ogenblik dat Vlaanderen hard nadenkt over de rationalisatie van het opleidingsaanbod, moet accreditatie garanderen dat tenminste de slechte en niet de kwaliteitsvolle opleidingen verdwijnen. Gezien de knelpunten zich vooral situeren in het overaanbod van bepaalde opleidingen, kan een instellingsaccreditatie en -visitatie hier niet echt een zinvolle bijdrage toe leveren.
- Vandaag is het al erg duidelijk dat de objectiviteit van het accreditatiestelsel erg onder druk staat. De voorbeelden van sterke lobby's en politieke druk om het negatieve oordeel van opleidingsvisitaties en accreditatie bij te stellen of af te zwakken zijn genoegzaam bekend. Als zelfs met een opleidingsvisitatie en accreditatiestelsel de kans al klein is dat er gevolg wordt gegeven aan een negatief oordeel en een sanctie volgt in de vorm van een niet-accreditatie, dan geldt dit des te meer wanneer in een instellingsvisitatie en accreditatiestelsel een volledige instelling in haar voortbestaan wordt bedreigd. Een instellingsaccreditatie zal dus (nog) veel minder effectief en onafhankelijk zijn dan een opleidingsaccreditatie.

Uit deze vergelijking volgt duidelijk dat VVS de opleidingsvisitatie –en accreditatie verkiest boven instellingsvisitatie –en accreditatie. Het huidige systeem geeft een sterke impuls aan onderwijskwaliteit. Instellingsvisitatie –en accreditatie zet dit systeem compleet op de helling. Ook het minimale scenario waarbij enkel de accreditatie op instellingsniveau komt, maar er nog opleidingsvisitatie blijft bestaan, is een zware achteruitgang voor VVS: de opleiding is het enige relevante niveau voor het meten van onderwijskwaliteit. Gezien de visitatiecyclus van opleidingen is het ook veel minder evident om een accreditatietijdstip te vinden dat voor alle opleidingen binnen een instelling aanvaardbaar is en tijd geeft voor verbeteringen.

Tenslotte houdt het ook geen steek om na een eerste ronde van opleidingsaccreditatie over te stappen naar een instellingsaccreditatie. Deze piste gaat ervan uit dat eens een minimaal kwaliteitsniveau is gegarandeerd voor elke opleiding, deze ook in de toekomst zal voortduren. VVS benadrukt dat het stelsel van visitatie en accreditatie moet streven naar voortdurende kwaliteitsverbeteringen.

5. BESLUIT

Visitatie en accreditatie op het opleidingsniveau is een van de hoekstenen van het Vlaamse kwaliteitszorgsysteem. Iedere beweging in de richting van instellingsvisitatie –en accreditatie is onaanvaardbaar voor VVS. Een onafhankelijke doorlichting op opleidingsniveau blijft noodzakelijk voor een gegarandeerde onderwijskwaliteit. Ook het minimale scenario, waarbij enkel de accreditatie op instellingsniveau komt, maar de opleidingsvisitatie blijft bestaan, is uitgesloten voor VVS.